

Sikkerhet og farer ved Internett

Axel Bojer 17.02.2016

Virus og annen vandalisme

Virus, trojanske hester og ormer kan ta kontroll over datamaskinen, slette data eller videregående filer og/eller informasjon du har lagret på din datamaskin. På Windows er det vanlig å ha **antivirus**-programmer som skal forhindre dette; Linux og Mac trenger vanligvis ikke dette, da det bare finnes en håndfull lite farlige **virus** for dem. Andre innbruddsforsøk (**ormer** f.eks.) kan man forhindre ved hjelp av:

- Brannmur
- Egen skadevarebeskyttelse
- Forsiktighet (nettvett)
 - Hva du laster ned
 - Hvilke programmer du installerer
 - Vær bevisst hvilke e-poster du åpner, bruk ren tekstvisning hvis du er i tvil, gjerne også som fast innstilling.
 - Hvilken informasjon og hvilke filer du gir andre tilgang til på nettsteder, i nettsamfunn, via fildeling eller på annen måte.
 - Sikkerhet mht. nettbanker o.l.: Https og andre sikre signaler (**kryptering og sertifikater**)
 - Gode passord (tall, store bokstaver, små bokstaver, helst minst 8 tegn, ikke ord fra ordlister. Huskbart! (bruk menneskelig mønstergjenkjenning som datamaskiner ser på som tilfeldig, altså ikke ord fra ordbøker eller vanlige passord.)¹
 - Kildekritikk²

Andre sikkerhetstrusler

- Nettfiske (phishing) og luresider, jfr. www.amason.com
- Sikkerhetskapsler og annet, særlig fra usikre sider: lagrer informasjon om deg. NB: De kan slettes.
- Sjøppelpost³
 - For må vinne i Lotto må man delta!
 - Banker ber ikke om sensitiv informasjon, som passord, per e-post.⁴
 - Ikke legg ut, eller la andre legge ut, e-postadressen din i klartekst på nettet.
 - Bruk et sjøppelpost-filter.
- DDoS (denial of access, tilgangsnekt på grunn av tvungen overbelastning)⁵
- Falske eller usikre nettannonser
- Nettfora (beskyttelse vha. CAPTCHA)
- Åpent tilgjengelige personnumre⁶

1 Noen lenker: <http://www.idg.no/computerworld/article218345.ece> – http://www.hardware.no/artikler/god_passordpolitikk/8910 – <http://www.whatsmypass.com/the-top-500-worst-passwords-of-all-time>

2 Se f.eks. <http://www.dhmo.org> og <http://www.ding.net/bonsaikitten/index.html>

3 <https://no.wikipedia.org/wiki/Sjøppelpost>

4 <http://www.vg.no/teknologi/artikkel.php?artid=128252> og <http://www.digi.no/396193/falsk-e-post-lokker-dnb-nor-kunder>

5 <http://no.wikipedia.org/wiki/Tjenestenektangrep>

6 <http://www.forskning.no/artikler/2007/august/id-tyveri-er-for-enkelt>

- Overvåkning, både statlig og privat. Jfr Snowden m.fl.⁷
- Facebook o.l. kan være usikkert⁸

Opphavsrett og høflighet

Ikke legg ut bilder av andre uten deres godkjenning. Tenk også på om disse bildene er noe du vil la vilt fremmede mennesker se, dette gjelder også tekst, film og andre medier. Er det først på nettet kan det være nesten umulig å bli kvitt alle kopiene andre har tatt og videreformidlet.

Hva med lisensbetingelsene? Der kan det stå mye du ikke burde godtatt.

Internett kan gjøre det lett å hevde uriktige ting om andre uten at noen vet hvem som har skrevet det og hvem sjekker om det er sant? Ikke tro på alt du leser og ikke skriv alt du tenker. Bruk hodet!

7 <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Disse-landene-kan-overvake-din-nett--og-telefonbruk-7267407.html> (2013)

8 <http://www.digi.no/382256/slik-sikrer-du-deg-paa-facebook> og
<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1897938.ece>

Nettvett/mobilvett – Noen stikkord

1. Sikkerhet

- a. Skadevare, virus og ormer, luresider, søppelpost, nettsvindel, datainnbrudd, ID-tyveri, overvåkning.

2. Rettigheter

- a. Lisenser, opphavsrett, publisering, aldersgrenser.

3. Det sosiale

- a. Mobbing, nettsamfunn, tekstmeldinger, nettprat.

4. Spill

- a. Aldersgrenser, tidsbruk, tilgjengelighet, spillets «livssyn».

5. Forholdsregler

- a. **Sikkerhet:** Linux/Mac, Antivirus, brannmur, https, signering, forsiktighet, e-postadresser og synlighet, passord.
- b. **Rettigheter:** Opplysning, kildekritikk, forsiktighet.
- c. **Det sosiale:** Vennlighet og empati, samarbeide og avtaler, dum-mobil?
- d. **Spill:** Vennlighet og empati, samtale, samarbeid og avtaler, gode og sunne alternativer, årvåkenhet.

Nettvettregler for barn og unge

(kilde: <http://www.nettvett.no/nettvettregler/barn-og-unge>)

1. Vær mot andre på nettet som du vil at andre skal være mot deg.
2. Vær forsiktig med å gi ut opplysninger om deg selv.
3. Snakk med en voksen hvis du opplever noe ubehagelig på nett.
4. Ta med en voksen eller en venn om du skal møte noen du har chattet med.
5. Tenk deg om før du laster ned noe fra nettet. Det kan ligge virus og spionprogrammer sammen med filene du laster ned.
6. Gi ALDRI ut passordene dine til noen.
7. Spør om lov før du skriver om noen eller legger ut bilder av andre.
8. Sjekk alltid hvem som har laget informasjonen du finner – husk at alle kan legge ut noe på nett.

Eksempler og referanser

1. «Gjorde slut via Facebook – trakasserad av tusentals»: <http://www.idg.se/2.1085/1.135272>
2. «Falsk e-post lokker DnB Nor-kunder»: <http://www.digi.no/php/art.php?id=396193>
3. «Nordea-kunder forsøkt svindlet»: <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=128252>
4. «Tre ting du tar dem på (banksvindel)»: <http://www.dinside.no/829216/tre-ting-du-tar-dem-paa>
5. «Svindelforsøk»: <http://www.nettvett.no/e-post/svindelforsøk>
6. «Nadia (14) begikk selvmord etter nettmobbing»: <http://www.tv2.no/a/5324107>
7. «Politiet maktesløse i spredning av nettbilder»:
http://www.digi.no/juss_og_samfunn/2007/07/10/politiet-makteslose-i-spredning-av-nettbilder
8. «How do I stop all this spam»: https://askleo.com/how_do_i_stop_all_this_spam (Jan. 2014)
9. «95 prosent av all epost er søppelpost»: <http://www.idg.no/computerworld/article79145.ece> (des. 2007)
10. «More sinister than bait & switch» – av Gisle Hannemyr:
http://dpanswers.com/content/guide_scams.php (Des. 2004)
11. «Dihydrogen Monoxide»: <http://www.dhmo.org>

Generelle lenker

<http://dubestemmer.no> (Datatilsynets kampanjeside)
<http://www.reddbarna.no/vaart-arbeid/barn-i-norge/nettvett> (nettvettsider)
www.nettvett.no (Nettvett, Post og teletilsynets side)
<http://www.barnevakten.no> (nettvettsider)
<http://home.hia.no/~aasvaldl/inf1230/datasikkerhet.html> (feb. 2000)
<http://www.efn.no> (Elektronisk Forpost Norge)

Andre lenker

<http://www.idg.no/computerworld/article93252.ece> (Barn invaderer sosiale nettverk, 2008)
<http://www.idg.no/computerworld/article85928.ece> (Bildefare i Facebook, 2008)
<http://www.dinside.no/php/art.php?id=493992> (Og dette skrev du under på? – Om Facebook, 2007)
<http://www.idg.no/computerworld/article97255.ece>
(«– Ikke lag atomvåpen med Apple-programmer» – om lisensavtaler, 2008)

Litt statistikk (utdrag)

Kilde: Barn og medier 2014 – Barn og unges (9–16 år) bruk og opplevelser av medier
<http://www.medietilsynet.no/barn-og-medier/barn-og-medier-undersokelsene>

Tilgjengelighet

95 % av barna har tilgang til datamaskin, 98 prosent har tilgang til TV (på eget rom eller fellesrom) og 86 prosent har tilgang på en spillkonsoll eller nettbrett (82 %).

Mobiltelefon

- 94 % av alle barn i alderen 9–16 år har tilgang til en mobiltelefon og hele 83 % har en smarttelefon.

Spill

Kun seks prosent av barna oppgir at de aldri spiller dataspill/tv-spill i fritiden.

49 % av barn i alderen 9–11 år har spilt et data/TV-spill med aldersgrense 12 år eller høyere, blant disse har 18 % spilt dataspill med aldersgrense 16 år og 17 % med aldersgrense 18 år.

87 % av barn i alderen 9–16 år oppgir at foreldrene på et eller annet nivå har kjennskap til spillene de selv spiller, guttenes foreldre har mer oversikt enn jentenes foreldre.

Personvern

23 % oppgir at de kjenner til en eller flere av sine venners passord på sosiale nettsteder, 18 % har delt sitt eget passord på sosiale nettsteder med en eller flere venner, og 25 % har delt passord med mor eller far.

Resultatene viser at færre enn i 2012 kjenner til venners passord på sosiale medier. Det samme gjelder deling av passord med venner eller foreldre. Dette er en positiv utvikling, da mindre deling også vil dempe misbruk som for eksempel å utgi seg for å være en annen.

Nakenbilder og videresending uten tillatelse

- 7 % av alle barn i alderen 13–16 år oppgir at de i løpet av det siste året har sendt nakenbilder av seg selv via mobil eller Internett. Dette utgjør totalt 20.000 barn i Norge.

1 av 4 i aldersgruppen 13–16 år oppgir at de i løpet av det siste året har sendt videre bilder og videoer av andre uten at de har sagt ja til det. Andelen er nesten dobbelt så stor i 2014 sammenlignet med 2012 da kun 13 % oppga at de hadde videresendt bilder eller videoer uten tillatelse.

Porno og seksuelle kommentarer

18 % i alderen 13-16 år oppgir at de har fått uønskede seksuelle kommentarer på Internett i løpet av det siste året. Omtrent like mange jenter som gutter har opplevd det men guttene har opplevd dette litt oftere.

En av tre som har opplevd slik kontakt sier de ikke brydde seg noe særlig om hendelsen. En av fire blokkerte personen, og like mange synes det var ekkelt.

Mobbing via Internett eller mobil

13 % av barn i alderen 9–16 år har opplevd at noen har vært slemme med eller mobbet dem på Internett eller via mobilen i løpet av det siste året.

7 % svarer at de har blitt truet på Internett/mobil og 11 % har selv opplevd at det har blitt lagt ut bilder av dem som gjorde dem trist eller sint.

Flere jenter har opplevd at noen har vært slemme mot dem og at det har blitt lagt ut bilder av dem som gjorde dem triste eller sinte.

Nesten halvparten av alle barn i alderen 9–16 år har rapportert eller sagt fra om noe som har skjedd på Internett og flere jenter (52 %) enn gutter (38 %). De fleste har rapportert til nettsiden (21 %) eller til foreldrene (17 %). Nesten halvparten av de som rapporterte oppgir at de fikk hjelp.